

Taalbeschouwing ontwerpen

Taalpraatjes, taallabs en andere taalrecepten

In het artikel 'Onderwijs in taalbeschouwing' in dit nummer noemt de auteur zes ingrediënten voor taalontwikkellend onderwijs. Met deze ingrediënten kun je zelf goed taalontwikkellend onderwijs maken. Hieronder staan zeven recepten met voorbeelduitwerkingen die bruikbaar zijn in de bovenbouw.

1 Taalpraatje

De werkvorm 'het taalpraatje' is een dialoogje tussen bijvoorbeeld twee kinderen die nadenken over taal. Bij het dialoogje hoort een aantal opdrachten. Zie de voorbeelden *Zout* en *Voetbalbal*. Taal wordt op die manier meteen in een betekenisvolle context geplaatst. Dat is het grote voordeel van het werken met dergelijke taaldialoogjes: ze combineren vorm, betekenis en functie.

2 Taalspel

Bij het onderdeel taalspel gaat het om spelen met taal met expliciete reflectie. Zie de voorbeelden *Wat een haansnoes!* en *Grappige schrijversnamen*.

3 Taalweetje

Een heerlijk recept is het taalweetje. Over taal valt veel te vertellen: het barst van de wetenswaardigheden. Kinderen vinden het vaak leuk om over dergelijke weetjes te lezen. Zie het voorbeeld Bijdands.

4 Taalvraag

Je kent vast wel de bekende rubriek vraag en antwoord in tijdschriften. Deze rubriek kun je mooi verwerken in een taalrecept: je bedenkt een vraag die je zelf beantwoordt. Zo speel je in op mogelijke vragen van kinderen. Zie het voorbeeld Spreek uit!

5 Taallab

In het taallab worden kinderen uitgedaagd om op onderzoek te gaan. Zie *Het klopt altijd*.

6 Taalbouwplaats

In de taalbouwplaats bouwen kinderen zinnen of teksten met behulp van opdrachten. Zie *Spannende zinnen*.

7 Het combinatierecept

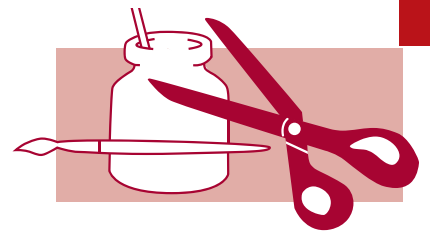
Natuurlijk kunnen verschillende recepten met elkaar gecombineerd worden tot het combinatierecept. Ik heb het voorbeeld *Betalen* opgenomen.

De auteur is docent taaldidactiek aan Hogeschool De Kempel in Helmond en communicatietrainer voor Free Your Mind. Hij heeft samen met Bart van Schijndel de taalkaarten gemaakt van de methode Taal Op Maat. Alle genoemde voorbeelden komen voor op deze taalkaarten. Voor reacties mail naar a.brand@kempel.nl

(Advertentie)

www.schrijfpedagogischehulp.nl

Cursus Handschriftsignalen start weer in september 2007

Taalkaart 1

Taalpraatje: Zout!

Deria en Janneke denken graag na over taal. Ze eten ook graag samen frietjes. Deria strooit wat zout over haar frietjes. Janneke wil ook zout.

Janneke: Deria, mag ik het zout even?

Deria: Alsjeblieft. (Ze geeft het zout.)

En geef nu maar weer terug.

Janneke: Hoezo, ik heb het zout nog niet gebruikt!

Deria: Maar jij zei dat je het zout maar *even* wilde hebben.

A Gebruik jij het woordje *even* ook wel eens zoals

Janneke? Geef daar een voorbeeld van.

B Wat had Janneke ook kunnen zeggen?

Taalpraatje: Voetbalbal

Janneke en Deria gaan samen voetballen.

Deria: Heb jij een voetbal?

Janneke: Ja, wel drie. [*Denkt dan even na.*] Eigenlijk is *voetbal* een vreemd woord.

Deria: Hoezo?

Janneke: Bij de sport hockey gebruik je een hockeybal. Een hockeybal is dus een bal om mee te hockeyen. Toch?

Deria: Klopt.

Janneke: Dan gebruik je bij de sport voetbal dus een voetbal*bal*. Een bal om mee te voetballen.

A Wat vind jij van Jannekes gedachten over de *voetbalba*?

B Zijn er nog meer sporten met 'balballen'? Denk aan sporten als tennissen, basketbal, enzovoort.

Taalspel: Wat een haansnoes!

Hieronder staat een tekst met vreemde woorden.

De nerkel

Floor en haar vader zitten samen op het raster.

De nerkel vraagt wat we willen drinken.

'Doet u mij maar de wijnhuis', zegt vader.

En u, jongedame?

'Ik lust wel gewoon waterkraan', zegt Floor.

'Waterkraan? Jij bent wel een neuswijs!' zegt haar vader.

'Een blikogen, ik ben zo weer ugter', zegt de ober.

'Wat een vreemde haansnoes', vindt Floor. Hij praat zo vreemd.

A Wat valt je op aan deze woorden?

B Hoe zou jij dergelijke woorden noemen?

C Maak ook een klein verhaaltje met zulke woorden.

Taalspel: Grappige schrijversnamen

Michel en Nathalie houden wel van een spelletje. Kijk maar.

Michel: Ik noem de titel van een boek dat niet bestaat: *De rotte bananenschil*.
Wie zou dit boek geschreven hebben?

Nathalie: Ik denk... Janus Glijuit.

Michel: Die is grappig. Of Viktor Valtom.

Nathalie: Die vind ik ook grappig!

A Bedenk nu zelf een grappige naam voor de schrijvers van de volgende boeken:

De kapotte ruit.
De langdurige hagelbui.
De spannende taalles.
De pittige maaltijd.
Het grote kinderfeest.

B Bedenk nu zelf enkele titels van boeken én bedenk ook weer een grappige naam voor de schrijver.

Taalweetje: Bijendans

Mensen *communiceren* de hele dag. Dat wil zeggen dat ze elkaar informatie geven. Bijvoorbeeld door met elkaar te praten. Maar ook dieren kunnen met elkaar communiceren. Neem bijvoorbeeld bijen. Als een bij een nieuwe voedselplaats heeft ontdekt, dan keert ze meteen terug naar de korf. Daar begint de bij te dansen. Alle andere bijen komen dan meteen kijken. Ze kijken goed naar de dans, want aan de dans kunnen ze onder andere zien of de nieuwe voedselplaats dichtbij is, wat verder weg is of veel verder is.

Het blijkt dus dat bijen drie verschillende dansen hebben. Zo geven ze elkaar informatie, zonder te praten. Dat is wel een heel rustige communicatie!

Taalvraag: Spreek uit!

Seina is een meisje dat vol vragen zit. Ook vragen over taal. Vandaag wil ze wat weten over hardop voorlezen.

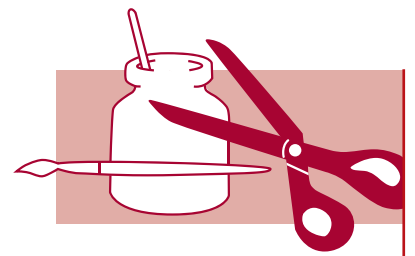
Vraag: Moet je altijd alle letters van een woord uitspreken?

Antwoord: Nee! Heel vaak spreek je de letter n aan het *einde* van een woord niet uit. Zeg de volgende zin maar eens hardop: Ik heb een negen gekregen voor rekenen.

A Deze zin heeft vier woorden die eindigen op een –n. Bij welke woorden spreek je deze –n wel uit en bij welke niet?

B Er zijn nog andere letters die we ook niet altijd uitspreken. Denk maar eens aan de volgende woorden: *zakdoek* en *ontbijt*. Welke letters spreek je niet uit?

C Kun je nog andere woorden bedenken waarin je bepaalde letters niet uitspreekt?

Taalkaart 3

Taallab: Het klopt altijd

Kloppen betekent achter elkaar een aantal slagen ergens op geven. Welke van de volgende woorden kun jij voor het woord **kloppen** zetten, zodat er een nieuw, goed woord ontstaat?

aan – af – vol – los – op – mee – uit – vast – door – plat

Schrijf alle woorden op die je zo kunt maken. Maak met elk woord een zin waaruit blijkt wat het woord betekent. Voorbeeld: *Luuk wilde naar binnen. Hij bleef maar aankloppen.*

Taalbouwplaats: Spannende zinnen

Hieronder staan gewone zinnen. Probeer ze zo spannend mogelijk te maken. Je mag:

woorden weglaten – woorden toevoegen – woorden vervangen

- De man liep door de straat.
- Het kind hoorde een geluid achter de deur.
- Het schip voer over de golven.

Welke woorden heb je weggelaten? Wat was het effect hiervan?

Welke woorden heb je toegevoegd? Wat was het effect hiervan?

Welke woorden heb je vervangen door een ander woord? Met welk effect?

Combinatierecept: Betalen!

Deria en Janneke praten over geld.

- Deria: Jij moet mij betalen, weet je nog?
 Janneke: Goed. Wat wil je leren, Frans, Duits of Engels?
 Deria: Hoezo? Ik krijg nog vijf euro van je!
 Janneke: Nee, je vraagt of ik je wil be-talen. Net zoals beplanten betekent 'van planten voorzien', kan betalen dus betekenen 'van talen voorzien'.
 Deria: Wat ben je toch weer heerlijk aan het Janneken!

A Wat vind jij van Jannekes redenering?

B Wat betekent het voorvoegsel be- eigenlijk?

Hieronder staan verschillende be-woorden. Probeer de verschillende betekenissen van be- duidelijk te krijgen. Maak rijtjes van be-woorden die bij elkaar horen. Gebruik gerust een woordenboek.

bemensen – beleven – bevallen – beschermen – berekenen – beschuit – beramen – bestrooien – bepraten – bespreken – berichten – betegelen – besmeuren – beschilderen

C Bedenk zelf ook enkele andere be-woorden en zet die in het juiste rijtje.

D Zie je trouwens dat Deria een nieuw werkwoord bedacht heeft? Janneken! Wat betekent dit werkwoord volgens jou?

E Het werkwoord *janneken* komt natuurlijk van de naam Janneke. Op deze manier kun je ook zelf werkwoorden bedenken. Denk aan een vriend(in). Welke typische eigenschap heeft hij/zij? Maak vervolgens een werkwoord van haar/zijn naam. Laat daarna anderen eens raden wat dit nieuwe werkwoord betekent.